

մէջ. այդպիսի բնական ցանկութիւնը մի հետեւանք կարող էր առաջ բերել, որ ողբալի պիտի համարել. ամէն մի հաստակոտոր, որ կորստի եւ անյայտութեան էր մատուած, խմբագրուելոց եւ թուահամարի մէջ մուծուելոց յետոյ մանաւանդ՝ անելորդ ձանաչուեց զգուծիւն ունենալ եւ արդի խմբագրեալ յիշատակաբանների գոյութիւն ստանալով նրանց հաստակոտոր աղբիւրները ջնջուեցին. այդպէս են Հռիփսիմեանց աւանդութեան, Լուսաւորչի երազի, Ս. Սահակի ստեղծիքի, Տառերի գիւտի պատմութեան (Ղազարից), Յատոր Մեքնայ հայրապետի, Աղուանից Գրիգորիսի եւ այլն կեանքի (Փաւստոսի գաղութիւնների մէջ) նախնական աղբիւրները. Այդպիսի հաստակոտոր աղբիւրներից խմբագրուած եւ յետոյ այն աղբիւրները ի սպառ ջնջուած եւ անյայտացած գրութիւնը ամէնից լաւ պատկերացնում է Փաւստոսի Զ. գաղութիւնը, որի չորս տարբեր հաստակոտորից խմբագրուած լինելը ցուցել ենք սուրիշ անգամ (տես Աջգ. Մատեն. ԼԷ):

Սակայն այս բոլորը զուտ մատենագրական գրգիշ ու երեւոյթ են, որոնք պատմական գրականութեան զարգացման համար վերջում մի երրորդ եւ վերջին փուլ ստեղծելուն նպաստաւոր եղան, մինչդեռ այդ փուլը պահանջ դարձաւ երբ փոքր նախարարութիւնները ձուլուելով հերոսական շրջանում ստեղծուեցին երկրի խնամարկու մեծ նախարարութիւնները. սրանց առաջ գալը եւ հետագայեւ զարգացումը իշխանատանական տենելով՝ ծնաւ մի հարց թէ ո՞ր տոհմը իրաւունք ունի իր ծագմամբ մի պատկաւոր, բարձր բազդի, ինքնատիւնեան քաղաքական այդ տենդները մատենագրութեան նոր զարգացման գրգիշ դարձաւ. պէտք էր տոհմերի հնազոյն անցելը գտնել. դրան պիտի օգնէր առասպելը, աւանդութիւնը եւ երեւակայութիւնը, այսինքն բոլոր պատմական տարրերը միջնագրեան պատմիչի համար: Եւ նա սկսեց որոնել իր տոհմի ծագումը ոչ միայն Քրիստոսից վաղ շրջանում, այլ նոյն իսկ Աղէքսանդր Մակեդոնացուց, այդ ամենամեծ պատմական երեւոյթից էլ վաղ՝ ջրհեղեղից եւ նոյն իսկ Ագամեյն սկսած՝ Եւստրիոսի վարժպետ ունենալով իր համար:

Ինչպէս գրգիշն ու նպատակը այդպիսի պատմիչի համար քաղաքական բարձր զգացմունքն էր, նոյնպէս եւ այդպիսի մի մատենագրական պատմական թուիչքը մեծ էր եւ գլխաւորը՝ նոր. եւ նման դէպքերի օրինակով. միան-

գամից չէ ծնաւ նորը, այլ հետագայեւ եւ փոքր-փոքր փորձերից յետոյ, մինչեւ խորհանդիս եւ նոր պատճառարանեալ «ծննդաբանութիւն» չայդ Մեծաց, այդ ուղղութեամբ ձանաչարհը յորդող հանդիսացաւ Անանունը, մեղ յայտնի առաջին պատմիչը որ ֆեոդալական տենդներով գրել շարժեց յօգուտ Մարիկոնեան նախարարութեան պատկաւորելուն, քանի որ այդ տոհմի պատմիչները նախորդ շրջաններով հոգ էին պատրաստել նոր եւ մեծ տենդները հիմնաւորելու՝ եթէ մէկը այդ ուղինար Միտուհետեւ միայն խորհանդիս երեւաց իրեն բագրատուանեաց գերազանցող տոհմի հզօր գրական ոյժը, որը պատմական մատենագրութեան մէջ սխառմ մցրեց, որպէս զն այդ սխառմի մէջ բագրատուանեաց գերազանցութիւնը անհերքելի երեւայ. խորհանդիս սխառմը գործ դրին հետեւեալ պատմիչները սկսած Յովհաննէս կաթողիկոսից, որը բնականօրէն ոգեւորուած էր նորութեամբ եւ գրեթէ անգիր գիտէր սխառմի առաջին գրական երկը՝ խորհանդիս պատմութիւնը. նոր սխառմի յաջորդութիւնը պայմանաւորած էր բագրատուանեաց յաջորդութեամբ. բայց այդ ծանօթ է եւ մեր հարցից դուրս:

(Ըրբ-ն-ն-ն-ն-ն-ն)

ԳԲ. ՅԵՐ. - ՊՈՂՈՍԵԱՆ

ԲՈՒԵՔԵՆՆԵՐՆ ԵՐ ԳԵՅՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

մոնս:

93. "Որպէս հօդքն ինչ մըրկեալ ի ծովու շնչեղ եւ զամենայն ներքոյ ի վեր շրջեց մինչեւ զաւազն յառակացն ընդ Դեմալ ալիսն խառնիլն, ոսկ. Պաւլ. Ա, 296. տարփուտեալով անշուշտ բառիս հարազատութեան մասին կը ծանօթագրէ ստորեւ հրատարակելը թէ "չիք ի յոյն", բարեբախտաբար անհրաժեշտօրէն հարկաւոր չէ յոյն բնագիրն այս տեղ լուսարանելու համար ինդրական անծանօթը. նմանահանգիս վանկերէն մին պարզապէս ջնջուած է հոս, գործ ներմուծելով պետք է ընթեռնուլ հասուածը "ընդ Դեմալ ալիսն խառնիլն", համոզ "եթէ ալիք յառնիլն, եթէ զըր-

1. Ը. Բ. Ա. Սարգսեան Ազատագրողութիւն իւր յայտնի առաջնատրութեան մէջ դիտել է որ Անանուն կոչուել է Ազատագրող զաւար, ապա մեր թիւղերն ու գրքերը ձեռքի տակ լինելով. հայայնակ մեր դասիկութեան անկարող եղբայր տու իւր գրքի հէջ:

արամ:

107. Թեպետ առ տեսանել աչաք տեսա-
նիցեն (գիբարկուրն), սակայն առ որով ոչ երբեք
յաղեացն, եւ անտի առնուցուն ի միտ եթէ առ-
առաւանդապատիւ է բնականութիւնն, Ոսկ. Եւ., էջ 21.
"բւււ", բայ անյայտ. որ կամ է սրանալ, յարձա,
կիւ եւ կամ սուր տեսութեամբ ցանկալեաց նեղել
առ շէինելոյ ձեռնհաս (Հ. Բ., էջ 757), "առ-
տիկ փափաքիւ, կարտալով նեղուիւ, (Թ. առ նեւան,
Ընթերց. Ա., էջ 197, ծանօթ. 34). Հայ բնագիրը
լատիներէնի թարգմանողները կ'անտեսեն խոգրա-
կան բառս՝ յե. յի ծիւթ քոլափսթծաւն պարզապէս
ընկելով ita ut vel ex aspectu crucientur
(էջ 42). Պաւղոսի թղթոց մեկնութիւնը հոս ալ
կը համար մեկի օգնութեան այս տակաւին չլուսա-
բանուած բառին ուրիշ կրկին վկայութիւններ մա-
տակարարելով մեղի, որոնց յոյն բնագրի հետ
համեմատութիւնը կը պարզէ ամեն խոգիր. կը զբէ
թարգմանիւր "եւ ի մարմնս է ինչ այնպիսի
գծնդակ արեւ" զոր ուրիշ կոչեն բժշկիչ, յարձա՛մ
ի բարձր մարմնութեան օսկիցի եւ օրայնի
գարեցէ եւ չլազիցէ, Ա., էջ 237, գարձալ
"եւ օսկով եւ որով որոյն", անդ, էջ 479. բժշկա-
կան "առաք", բառին փոխարէն յոյն ունի երկու
տեղ ալ *βουλιμία*, այսինքն *faim excessive*,
besoin de prendre une quantité d'aliments
beaucoup plus grande qu'à l'ordinaire et
qui ne peut s'expliquer par les lésions de
la nutrition (Littre, Dict. de médecine,
Ա., 176), որուն յատկացուցած են "աղբառա-
քաղց, եղնաքաղց, շնաքաղց եւ այլն պիտակ բա-
ւերը (տես Ն. Բ. Բ. Բ., Գառ. բառագիրք, Լ. առ-
տին եւ նա, Ֆրանսահայ բնագրի, *boulimie* ...
բառին տակ). այսպիսի "անյաղ քաղց ունենալ, ն
հաս յորընդամ եւ գտաական հայեերնը մեկ բա-
ռով "որո՞՞"՝ համեմտել *βουλιμία* (Heiss hunger
haben), զոր կը գտնենք Եսայեայ մեկնութեան
մէջ կիրարկուած "անյայտ, բառին մէջ:

Վսկայս:

108. Եւսայեայ "իրեն փետոյի եղ ինչ
գոյն եւ իրեն հարան զարդու զարդարեաց զեւ
(Ա. 10) հաստաւոր կոշտան ընծայութեան մէջ
թարգմանուած է "իրեն փետոյի (տպ. փետոյի)
արկ զինեւ շէն-ն, իրեն զվարան զարդու զար-
դարեաց զեւ", էջ 33 գրեւոր կառայ Գառ. Բ. Բ.
էւ նա թէ յոյն *μίτρα* "լակիտ, թարգմանուած
կամ իմացուած է ի կոշտան ընծայութեան կիրարկ
(Արաքաւան Պատարագամասոյցք էջ 741). Եթէ

մտաներ թարգմանութիւնը սթուի յատարայն,
(Ն. Բ. Բ., կարին վարդապետ, էջ 30), այն տանն
նշապէս լուծուի խոգիրս. Հայ թարգմանիւր ասորի
բնագրին ձեռք բառը, որ կը նշանակէ *mitra*,
tiara եւ *amictus*, կրնայ վերջին իմաստով աւան-
դաւել եւ թարգմանած "լակիտ", իսկ հակառակ
պարագային յունարէն *μίτρα* բառն ալ միայն
"խոյր, թագ. պսակ. շէ նշանակներ (տես Հ. Բ., Բ.,
էջ 771), այլ նաեւ "գլխակալ. ծածկոց, ուրեմն
amictus. արեւոք բառին կրկին նշանակութեանց
մէջ տարբերելով պարզապէս "փոքր, աստա-
գարձած եւ Եսայեայ մեկնութեան թարգմանիւր.
"իրեն փետոյի եղ ինչ փոքր, էջ 458, որ օտարն
քանի ժողով եւրէ կը մեկնուի "փոքր պսակ ինչ
բարեբաւ ... [զոր գնեն ի գլխին փետոյք ի հար-
ստան]":

վարձկան:

109. "Մամաթ հար" որդի անմիտ. ոչ են
ուրբ ուրբ վարձուց իւր-նից, Առաւ. Ժ. Բ. 13.
բառս, զոր Հ. Բ. իրեն հարգաւոր յառաւ կը բերէ
(Բ. էջ 796), սեպ է եւ ծագած առնթրեալից
"վարձուց" բառին ներկայութենէն. յոյն օրինակն
ունի *οὗχ ἄγραι εὐχαι ἀπὸ μισθώματος ἐτ αἰρα*,
ուրեմն "լուր-նից" = "պաշտօնաց բողից", "լուր-նից
եւ "լուր-նից" բառերը միայն այս տեղ չէ որ շփո-
թուած են իրարու հետ, տես նաեւ Ոսկ. Գ. Ա.
էջ 68. "Չարեգաւանս ի կուրծն ժողովելով
բառ նմանութեան իւր-նից, որ ի կուրծն
կաշմեցին, զոր Հ. Բ. ուղիւ կ'ընթերցան "լուր-
նից" (Բ., 794), "որ ի բողանոցն ջրարանն, որ ի
լուր-նից եւ նմանց, եւ ի կաշման մտաբերիցէ",
Ոսկ. Պաւղ. Բ., էջ 553, որ նշանակէ պիտի ըլլայ
"լուր-նից" յոյն բնագրին համեմատ. երկու ձեւե-
րու միջնորդը կը կաշմէ "լուր-նից" նշանակէ վրեպ
ընթերցանութիւն. "Պաշտօնագր իւր-նից վայելէ
եւ զուստանց եւ կատարանց, Ոսկ. Պաւղ. Ա.
էջ 642, որմէ "լուր-նից" անցման քաղ ժողովայն
կը թոյլ. ինչպէս "լուր-նից" նշանակէ եւ "լուր-նից"
խոգիրս առարկայ բառը փոխելով կարգաւոր եւ բառ
օրինի "լուր-նից", ճշմուն. "կամ թէ բողից" մտա-
կանին զմայն զուստանց եւ իւր-նից, Բ. Թագ.
Ժ. Բ. 35, "Բողիցն գինի բողից եւ իւր-նից եւ
զուստանց եւ հաստաւոր, Բող. էջ 41 "լուր-
նից" եւ կաշմանցն են այնպիսի կերպարանք,
որք ի բողանոցն եւ ի զուստանց "վանսն ջրա-
նիցն", Ոսկ. Պաւղ. Ա., էջ 67, "Եթէ զվարձա-
րի եւ իւր-նից հարձեւը զգնուի", անդ, էջ 642,
"Չինչ խոգիր անդ բողիցն եւ իւր-նից կայցէ",
անդ, էջ 664. "Պաշտան եւ հացկատակ լինի, եւ

